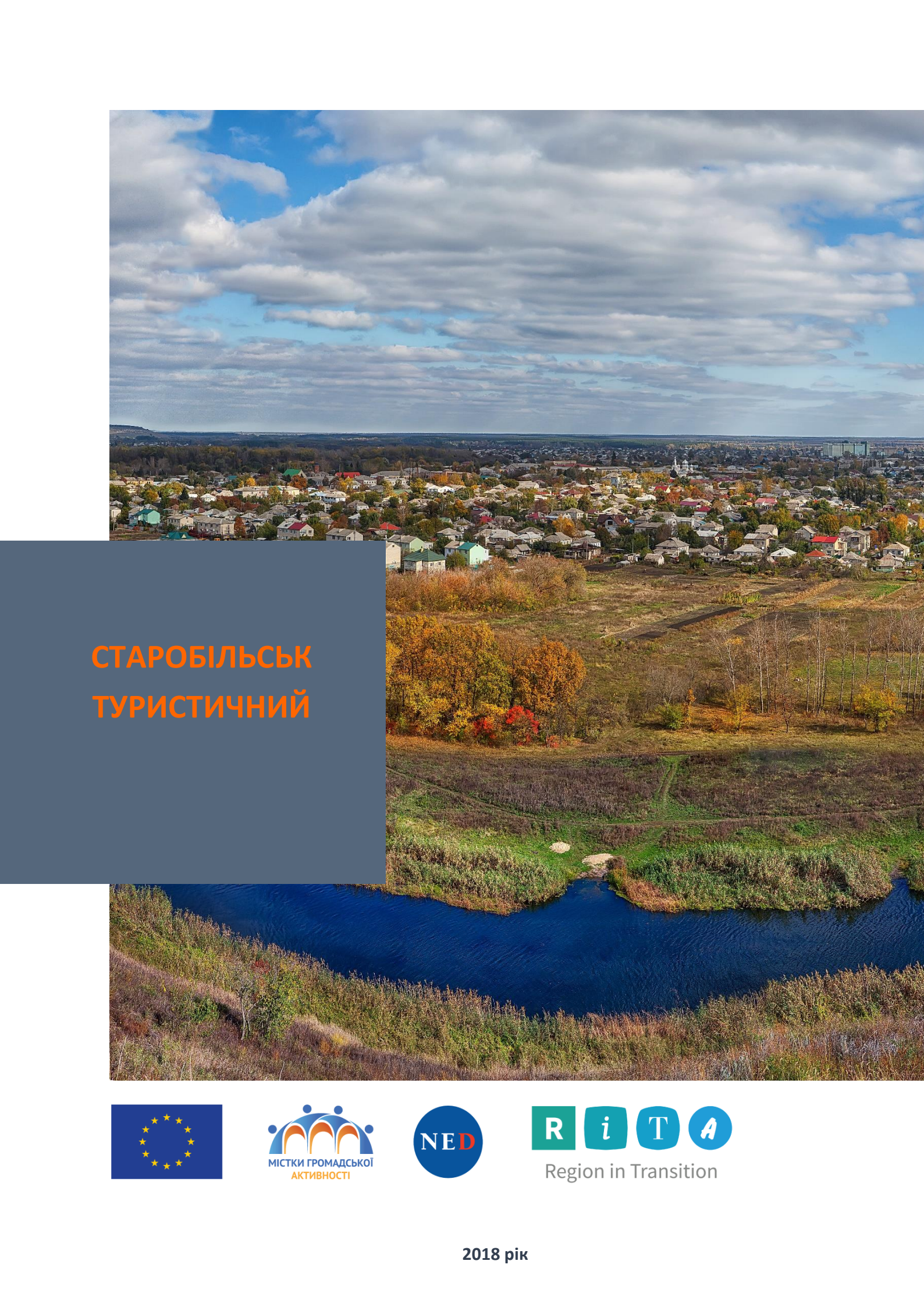




СТАРОБІЛЬСЬК ТУРИСТИЧНИЙ



2018 рік

Цю публікацію видано за підтримки Європейського Союзу у межах проекту «Містки громадської активності». За зміст цієї публікації відповідають виключно партнери-виконавці і її жодним чином не можна вважати такою, що відображає погляди Європейського Союзу.



Проект «Містки громадської активності» фінансується Європейським Союзом, Національним фондом на підтримку демократії та Польсько-Американським Фондом Свободи в рамках програми RITA – «Зміни в регіоні», яку реалізує Фонд «Освіта для демократії». Впроваджується проект Центром культурного менеджменту (Львів) у партнерстві з Українською бібліотечною асоціацією (Київ), Фондом розвитку інформаційного суспільства (Варшава) та Благодійним фондом «Помагаєм» (Дніпро).

ЧОМУ МИ ЦЕ РОБИМО?

В Україні через історичні обставини недостатньо розвинені традиції участі, спільного прийняття рішень, створення та піклування про майбутнє громади. Процес децентралізації має сенс лише за умови, якщо громада готова взяти на себе відповідальність за подальші дії і має можливість це зробити.

Для цього кожному члену спільноти необхідно бути впевненим, що його голос почують і він матиме значення. Тому, у межах нашого проекту ми співпрацюємо з місцевими активістами, які представляють «низові» ініціативи і мають спроможність для заохочення та залучення інших мешканців. Ми хочемо дати їм шанс – знання, навички та компетенції – стати сильними лідерами, що реформують громади для кращої якості життя. Ми будуємо мости між людьми, зокрема тими, хто потребує кардинально змінити своє життя, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, щоб розвивати локальні громади в Україні.

ХТО МИ?

Ми є партнерами з України і Польщі, які прагнуть розвивати громадянське суспільство, працюючи з різними організаціями та людьми, – громадськими та благодійними організаціями, бібліотеками, закладами культури. Ми віримо в дієву співпрацю на місцевому та міжнародному рівнях.

ДЛЯ КОГО МИ ЦЕ РОБИМО?

Учасниками нашого проекту є громадські організації, місцеві активісти, внутрішньо переміщені особи, мешканці, які спільно працюють задля добробуту своїх громад. Ми готові ділитися здобутим досвідом, посібниками та ноу-хау, які є і будуть доступні для інших громад в Україні.

ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ У МЕЖАХ ПРОЕКТУ?

Проект включає обміни досвідом, промоцію нових зв'язків і синергій, розвиток підприємництва, соціально-економічний розвиток, координацію з існуючими ініціативами та співпрацю з широким колом зацікавлених сторін, субгрантинг. Сім взаємопов'язаних компонентів проекту мають на меті сприяти демократизації українського суспільства, міжрегіональній інтеграції та створенню соціально-економічних перспектив для людей, постраждалих від збройного конфлікту на сході України, зокрема малих міст.

Невід'ємною частиною проекту є картування ресурсів громад. Участь у цьому компоненті беруть ініціативні групи дванадцяти малих міст з Донецької, Запорізької, Луганської, Львівської та Харківської областей України, відібрані через відкритий конкурс. Картування ресурсів відбувається у співпраці з громадськими активістами та мешканцями за активної участі публічних бібліотек як центрів громад.

Детальніше про проект можна дізнатися на сайті – www.bridges.org.ua.

У цій брошурі представлені результати дослідження туристичного потенціалу міста Старобільська, яке ініціативна група отримала в результаті картування громади, протягом 2017 - 2018 р.р. Автори брошури, спираючись на комплексний підхід методології картування, пропонують рекомендації, щодо розвитку туристичного напрямку у місті Старобільську.

ЗМІСТ

Вступне слово. Про наше місто та команду.....	6
Методологія та результати польового дослідження.....	7
Мапа емоцій.....	7
Анкетування.....	8
Визначення туристичних об'єктів за допомогою ресурсу Google Maps.....	13
Глибинні інтерв'ю.....	14
Фокусоване групове інтерв'ю.....	18
Висновки за результатами дослідження.....	21
Дерево проблем.....	22
Дерево рішень.....	24
База історико-культурної спадщини міста Старобільська.....	27
Релігійні заклади (церкви, храми, монастирі).....	27
Історичні будівлі.....	29
Музеї.....	34
Пам'ятки та споруди.....	35
Додатки.....	37
Анкета для опитування думки мешканців міста Старобільська щодо розвитку туристичного напрямку	
Посилання на Facebook-сторінку «Старобільськ туристичний»	
Посилання на Googl maps	
Контакти ініціативної групи	
Фото з реалізації проекту	

ВСТУПНЕ СЛОВО

ПРО НАШЕ МІСТО ТА КОМАНДУ

«Старобільськ – справді, місто зі своїм обличчям, зі своїм характером. Йому є що показати і є що про себе розповісти».

-Сергій Жадан-

Старобільськ – місто районного значення в Луганській області України, адміністративний центр Старобільського району, місто студентів, велосипедистів, величних храмів, зона соснових лісів, оздоровчих таборів і цілющих вод.

Далеко не кожен край Луганської області має таку давню та славу історію, як Старобільщина. Перші поселення людей тут з'явилися ще в епоху кам'яного віку. Знаменитою Кальміуською сакмою (дорогою) ходили в набіги на Москву та інші міста татарські й ногайські орди. Тут же, з метою протидії татарам, виникла фортеця Бельська, побудована в 1600 році царським воєводою Богданом Яковичем Бельським. Датою заснування міста вважається 1686 рік. В 1707 році через Старобільщину прокотилася хвиля селянсько-козацького повстання на чолі з Кіндратом Булавиним. У XVIII – XIX ст. слобода Старо-Біла розвивається, стає значним торговим центром. У 1797р. слобода стала містом Старобільськ, центром однойменного Слобідсько-Українського повіту. Старобільський повіт був найбільшим за територією і найчисельнішим за населенням у Харківській губернії. Місто стає великим торговим центром. У ньому щорічно проходять чотири великих ярмарки.

У місті зберіглося багато пам'яток архітектури XIX ст., діючий жіночий монастир «Всех скорбящих радости».

У роки другої світової війни. Старобільськ був першим визволеним містом України (21 січня 1943 року) Деякий час, до визволення Харкова, він був неофіційною столицею України.

Протягом 2016-2018 років ініціативна група Старобільська, яку представляють громадська організація «Центр спільного розвитку „Дієва громада”», Луганська обласна універсальна наукова бібліотека імені О. М. Горького, громадська організація «Воля», кафедра філософії та соціології ЛНУ імені Тараса Шевченка, упроваджувала проект з картування громад «Старобільськ туристичний», що фінансується Європейським Союзом, Національним фондом на підтримку демократії та Польсько-Американським Фондом Свободи в рамках програми RITA – «Зміни в регіоні», який реалізує Фонд «Освіта для демократії» та впроваджується межах дворічного проекту «Містки громадської активності».

На меті проекту з картування міста Старобільськ є визначення ресурсного потенціалу населеного пункту для включення туристичного напрямку як одного із стратегічних напрямків у стратегію розвитку міста.

Картування громади – це залучення широкого кола активних мешканців, які визначають цінні якості свого ареалу проживання, вишукують можливості, діляться своїми ідеями та творять образ свого міста, у якому хотілося б жити.

Рекомендації щодо розвитку туристичної галузі міста Старобільська будуть презентовані для широкого загалу громадськості, бізнесу, органам місцевого самоврядування.

МЕТОДОЛОГІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ПОЛЬОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ПОКРОКОВА ІНСТРУКЦІЯ З КАРТУВАННЯ ГРОМАДИ

Протягом проекту проведений моніторинг міста, який складався з декількох етапів:

- / Картування за допомогою «Мапи емоцій»;
- / Проведення анкетування серед мешканців міста;
- / Визначення туристичних об'єктів (архітектурних та інфраструктурних) за допомогою Google Maps;
- / Проведення глибинних інтерв'ю з експертами;
- / Проведення фокусованих групових інтерв'ю з різними соціальними групами.

Таким чином, був використаний комплексний підхід до визначення туристичного потенціалу Старобільська зі застосуванням декількох методів, що дало змогу розробити, так би мовити 3D модель туристичного потенціалу міста.

«МАПА ЕМОЦІЙ»

За допомогою карти Старобільська мешканцям міста було запропоновано оцінити потенціал міста за тримірною шкалою: позитивна оцінка (зелений колір наліпки), позитивна оцінка, але об'єкт потребує покращення (жовтий колір наліпки) та негативна оцінка (червоний колір наліпки). На фото №1 бачимо, яким чином проводилося дослідження «Мапа емоцій». Карта була виставлена на місцеві масові свята та фестивалі, наймасштабнішими з яких були ТОТ-фест (30.09.2017 Центральна площа міста), День Незалежності України та День міста Старобільська (24.08.2017 Парк культури та відпочинку), Святковий ярмарок на день Підприємця (31.08.2017 Центральна площа міста), Фестиваль

«З країни в Україну» (20.10.2017 центральна площа), 165 днів роботи хабу (03.11.2017 STB city hub) та інші заходи, які проводились протягом серпня-листопада 2017 року.



Фото №1 «Мапа емоцій»

У «Мапі емоцій» загалом взяли участь понад 700 мешканців міста. Загалом мешканці виділили майже 30 об'єктів, які й мали подальшу оцінку. До цього списку входили як місцевості (наприклад, парки, пляж, райони міста тощо), так і окремі вулиці та будівлі (наприклад, РАЦС, вул. Центральна тощо).

Систематизація результатів показала (результати подані у ранжованому порядку), що об'єктами, які найчастіше викликають позитивні емоції є

- / міський Парк культури та відпочинку,
- / кінотеатр «Дружба» наразі Центр спільного розвитку «Дієва громада» та STB city HUB,
- / Старобільський жіночий монастир «Всіх скорбящих радосте».

Негативні емоції у мешканців міста найчастіше викликають

- / річка Айдар,
- / Центр міста та автостанція,
- / Залізничний вокзал та вул. Залізнична, вул. Південна, кв. Ватутіна.

Наступні об'єкти, на думку старобільчан, потребують удосконалення чи покращення:

- / міський пляж, вул. Набережна,
- / район кв. Ватутіна, вул. Чайковського, вул. Старотоганрогська.

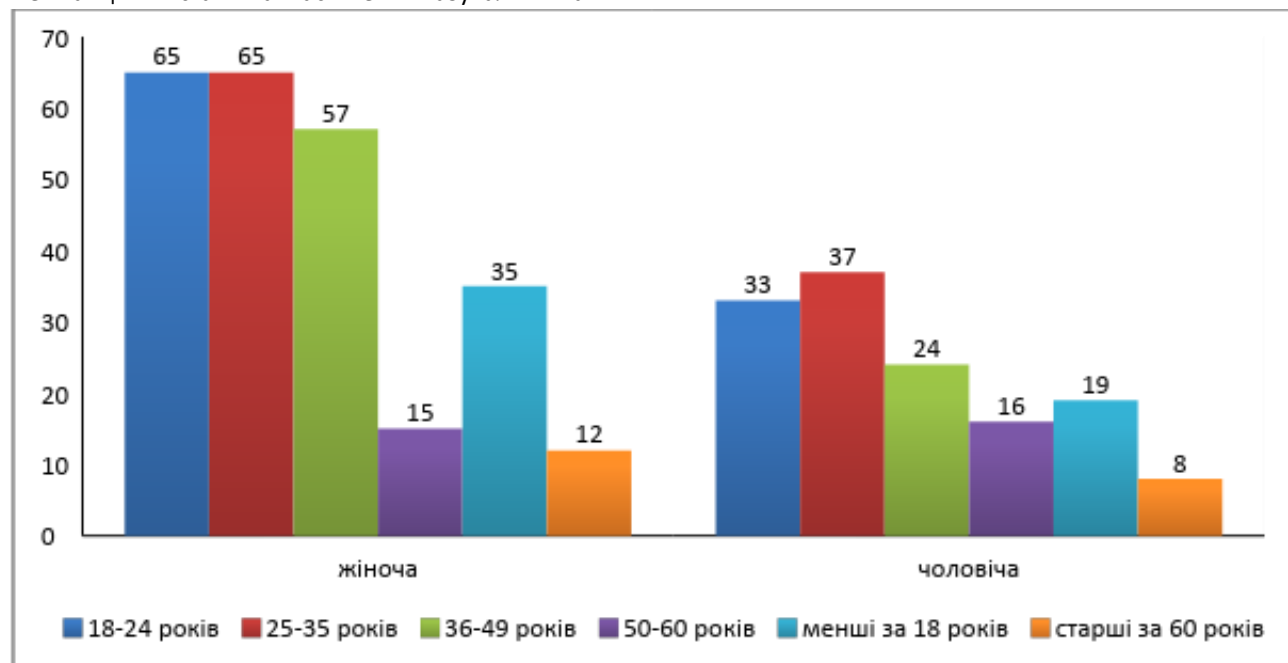
Також на карті можна було залишити свої зауваження та побажання. Найпоширенішими зауваженнями є поганий стан доріг, недостатнє освітлення вулиць, незручні тротуари, брудні вулиці та наявність необлаштованих сміттєзвалищ, недостатня кількість сміттєвих урн тощо. Щодо побажань, то найчастіше мешканці міста говорили про удосконалення чи ремонт як інфраструктурних об'єктів (доріг, тротуарів, пляжу, паркувальних місць, дитячих та спортивних майданчиків), так і благоустрою міста (чистота доріг та вулиць, удосконалення освітлення, насадження дерев та висадження квітів, збереження архітектурного історичного потенціалу). Також можна привести декілька прикладів щодо розвитку бізнесу та дозвілля, які теж коментували учасники «Мапи емоцій». Це відкриття арт-об'єктів, цікавих і креативних місць громадського харчування, відкриття басейну, аквапарку, зимових майданчиків відпочинку тощо. Можна сказати, що мешканці міста найчастіше вказували на

проблемні місця населеного пункту та свої побажання щодо їх вирішення чи удосконалення міста, і менше уваги приділяли саме позитивним моментам, потенційно цікавим місцям.

Таким чином, «Мапа емоцій» надала змогу виявити проблемні місця міста, а також розробити інструментарій для подальшого анкетування та інтерв'ювання задля виявлення найпозитивніших об'єктів міста.

АНКЕТУВАННЯ

За допомогою сервісу Google Форма було проведено анкетування жителів та гостей міста (N=384). Загалом в опитуванні взяли участь 63,4 % жінок та 35,6 % чоловіків, з них майже кожний другий має вищу освіту (46,6%) та майже кожен з них має реєстрацію у місті або районі. З малюнку № 2 видно, що найбільша кількість респондентів належить до вікової категорії від 25 до 35 років, а найменшу – старші за 60 років. Загалом відсотковий розподіл у вікових категоріях за статевою ознакою зберігається рівномірно. Також найбільша кількість опитаних мають статус робітника, студента, службовця та підприємця (23,2%, 20,1%, 15,4%, 10,5% відповідно).



Малюнок №2

Статеві-віковий розподіл респондентів (дані вказані у кількості осіб)

Таблиця 1

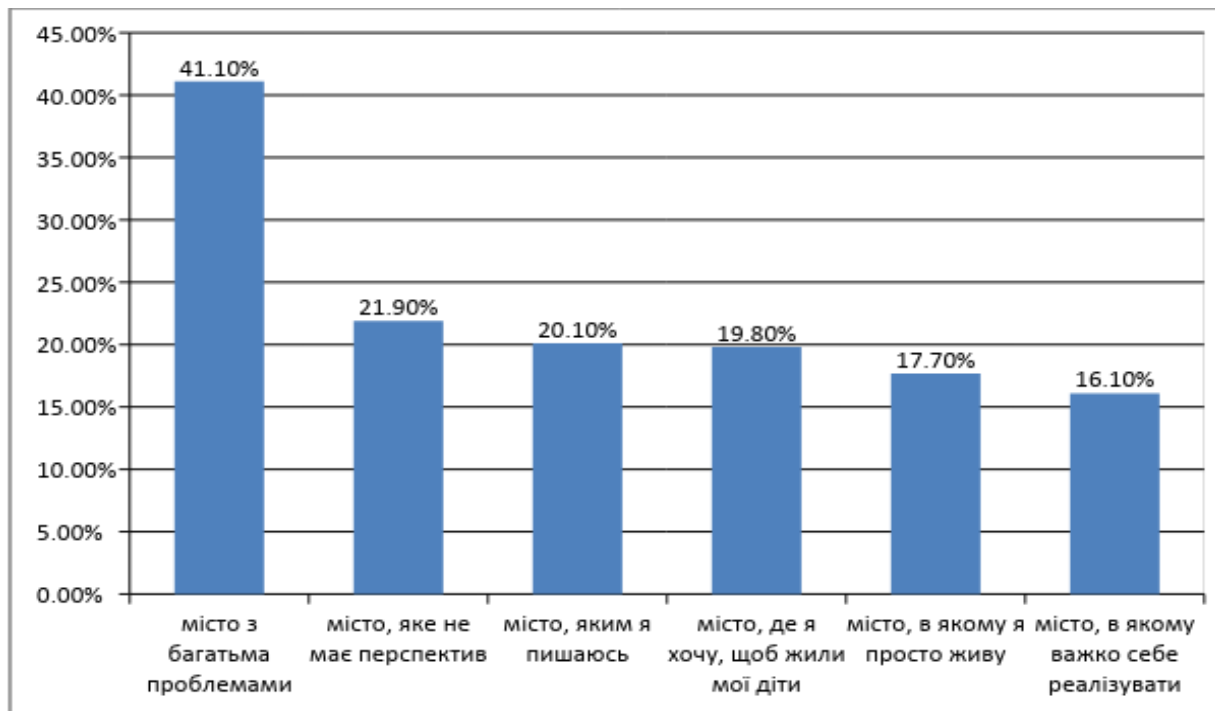
«НАМІРИ РЕСПОНДЕНТІВ ЩОДО ПОВ'ЯЗАННЯ ЗІ СТАРОБІЛЬСЬКОМ СВОГО МАЙБУТНЬОГО»			
Чи пов'яжете своє майбутнє зі Старобільськом?	жіноча	чоловіча	загалом
важко відповісти	30,12%	27,01%	29,0%
ні	25,30%	24,09%	24,9%
так	44,58%	48,91%	46,1%
разом	100,00%	100,00%	100,00%

Опитування показало, що респонденти формують неоднозначний образ міста, найперше називаючи його «містом з багатьма проблемами» (41,1% від кількості опитаних).

Майже кожен п'ятий опитаний визначає місто як «місто без перспектив» (21,9 % від кількості опитаних), «місто, яким я пишаюсь» (20,1 % від кількості опитаних), «місто, де я хочу, щоб жили мої діти» (19,8% від кількості респондентів у цій категорії).

Також мешканці міста характеризували його і як «місто, у якому я просто живу»

(17,7 % від кількості опитаних) або «місто, у якому мені важко себе реалізувати» (16,1% від кількості опитаних). Найчастіше негативні характеристики міста надають молоді люди від 18 до 35 років, не зважаючи на стать (як у чоловіків, так й у жінок). Респонденти від 35 до 50 років найчастіше надавали нейтральні оцінки місту. Старше ж покоління вбачає образ міста більш оптимістичним. Таким чином, на мал. 3, можна побачити, що більшість респондентів вважають Старобільськ містом з багатьма проблемами (41,1% від усіх опитаних).

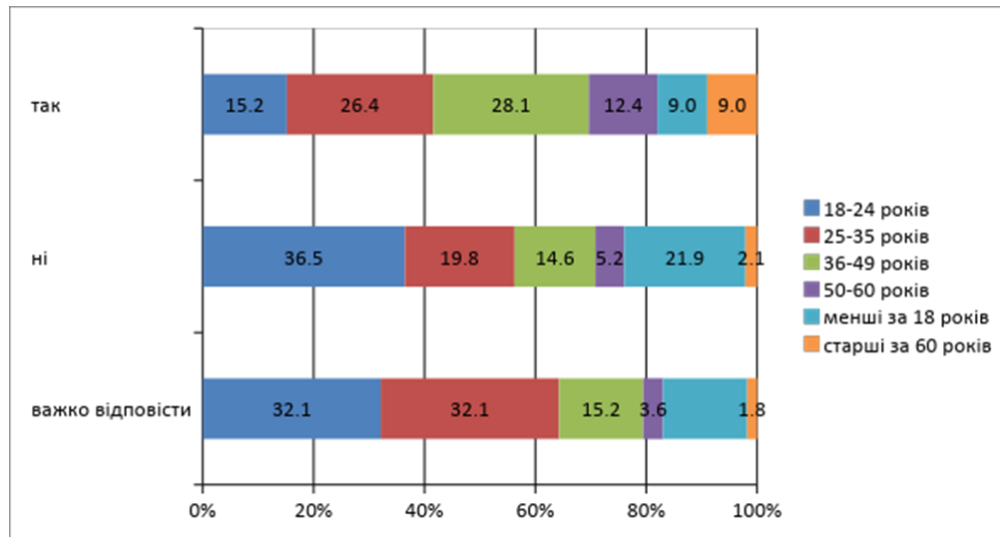


Малюнок. 3

Образ міста (дані дорівнюють більше 100% через те, що респондентові можна було вибрати декілька варіантів відповіді)

Більшість респондентів мають бажання пов'язати зі Старобільськом своє майбутнє. Згідно табл. 1 майже половина опитаних мають такий намір (46,11 %), не змогли визначитись зі своїм бажанням майже 30% та кожен четвертий не має такого умислу (24,8%).

Щодо гендерного розподілу, то відповіді розподілені рівномірно, тому неможливо сказати хто з респондентів, чоловіки чи жінки, найчастіше висловлює ту чи іншу думку. Проте про віковий розподіл такого сказати не можна.

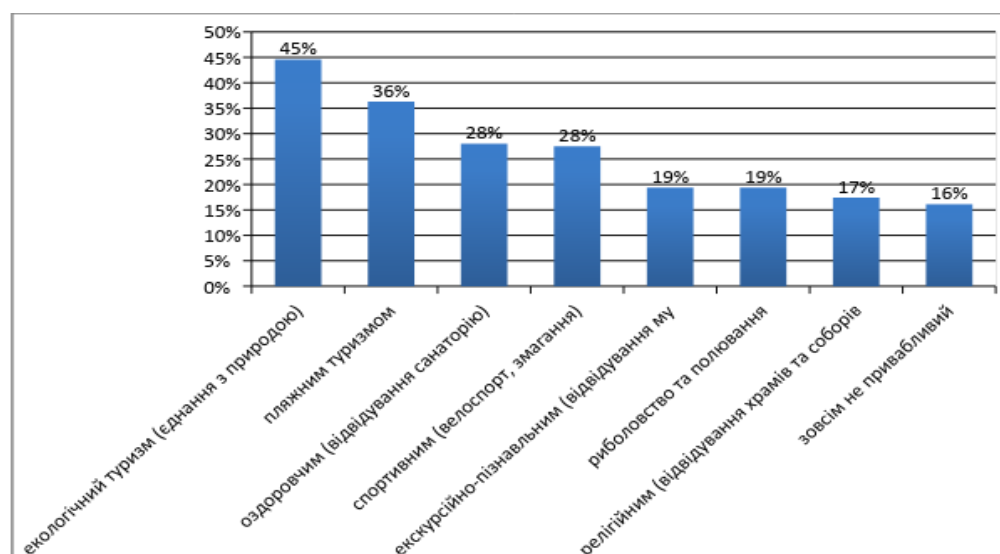


Малюнок 4

Розподіл відповідей на питання «Чи пов'яжете своє майбутнє зі Старобільськом?» за віковими групами.

З малюнку № 4 видно, що покинути своє місто бажає студентська молодь, або люди від 18 до 24 (36,5%), та підлітки віком до 18 років (21,9%). Це може бути пов'язано з намірами отримати вищу освіту в інших, найчастіше великих, містах або там знайти роботу після закінчення навчання. Ці ж вікові категорії опитаних не визначилися зі своїми намірами (32,1% та 32,1% відповідно). Відповідно молодь, яка працює, респонденти середнього та похилого віку найчастіше мають бажання залишатись у Старобільську.

Наступним блоком анкети є визначення привабливості міста та оцінка туристичного потенціалу міста. Згідно малюнку № 5 найпривабливішим напрямом розвитку туризму у Старобільську є екологічний туризм, який спрямований на єднання з природою (44,6% від усіх опитаних) та пляжним туризмом (36,3%). Майже рівно розподілились відсотки між оздоровчим та спортивним туризмом (28% та 27,5% відповідно).



Малюнок 5

Туристичні напрямки Старобільська, які є привабливими для гостей міста, за думкою опитаних (дані дорівнюють більше 100% через те, що респондентові можна було вибрати декілька варіантів відповіді)

І жінки, і чоловіки всіх вікових категорій мають однакову думку щодо зазначеного питання.

За п'ятибальною шкалою опитаним запропонували оцінити деякі критерії міста. Шкала має такі оцінки: 5 – відмінно, 4 – добре, 3 – задовільно, 2 – незадовільно, 1 – зовсім незадовільно. Систематизувавши дані, був створений ранжований список за середнім значенням, де найвищою оцінкою є 5 балів (табл. 2). За таблицею видно, що за загальною оцінкою (середнє арифметичне) оцінки «відмінно» та «добре» не отримав жоден із критеріїв. На «задовільно» були оцінені такі запропоновані критерії, як культурні події, екологічний стан міста, загальний імідж міста, рівень сфери послуг та інфраструктура відпочинку і дозвілля (хоча й межує між «незадовільно» та

«задовільно»). Найнижчу незадовільну оцінку отримали пасажирські перевезення.



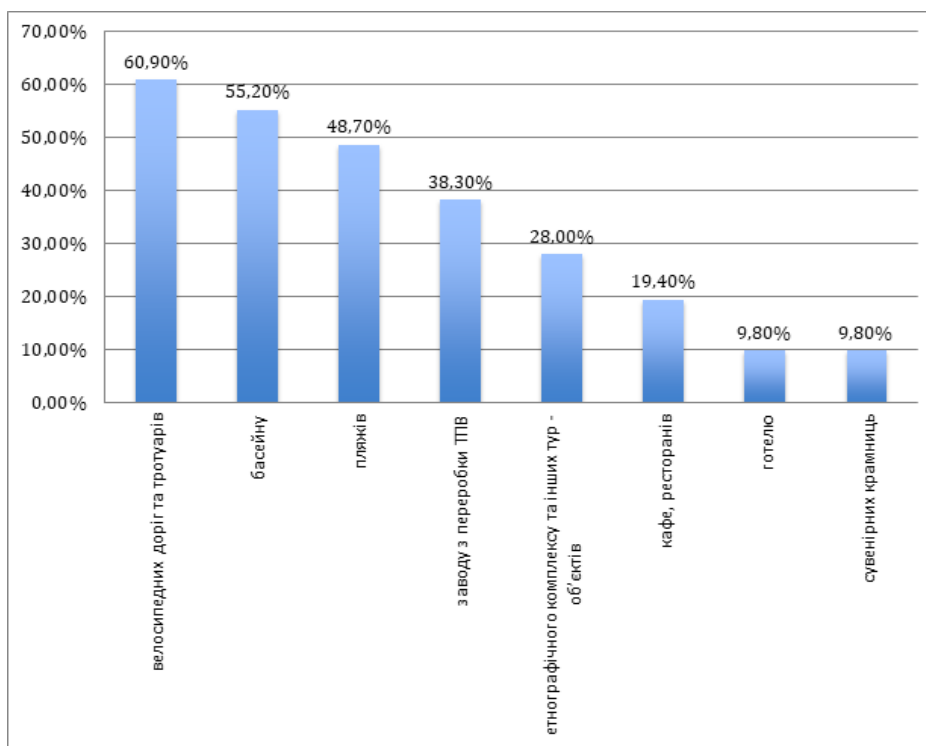
Фото № 2 Анкетування мешканців Старобільська

Таблиця 2

«ОЦІНКА ТЕПЕРІШНЬОГО СТАНУ МІСТА ЗА КРИТЕРІЯМИ»		
№	Критерії оцінки міста	Середнє значення
1	Культурні події	3,2
2	Екологічний стан	3
3	Загальний імідж міста	2,8
4	Рівень сфери послуг	2,6
5	Інфраструктура відпочинку та дозвілля	2,5
6	Започаткування та ведення бізнесу	2,4
7	Оцінка сувенірної продукції	2,2
8	Реклама туристичної галузі міста	2,1
9	Стан доріг	2,1
10	Пасажирські перевезення	1,9

Серед запропонованих варіантів відповідей на питання «Визначте необхідність будівництва в місті (для міста) об'єктів», найчастіше були обрані такі:

- / будівництво велосипедних доріг та тротуарів (60,9%),
- / басейну (55,2%)
- / пляжів (48,7%) (подробиці у мал.6)



Малюнок 6

Об'єкти, які необхідно будувати в місті за думкою опитаних (дані дорівнюють більше 100% через те, що респондентів дозволялося обрати декілька варіантів відповідей).

Серед найцікавіших місць Старобільська, які респонденти рекомендують відвідати мешканцям і гостям міста, можна назвати такі (зазначено в ранжованому порядку від найчастіше відвідуваних):

- / Міський парк відпочинку та дозвілля,
- / Луганський обласний краєзнавчий музей,
- / пейзажі річки Айдар та пляжі,
- / Жіночий монастир,
- / Центральна площа,
- / ЛОУНБ ім. Горького,
- / Крейдові гори.

Серед місць, які респонденти не рекомендують відвідати туристам, найчастіше називаються:

- / міські бари та кафе,
- / готелі,
- / ринок,
- / автостанція,
- / залізничний вокзал та громадські туалети.

Не рекомендували опитані відвідувати і деякі місця для купання, зокрема й річку через велику кількість сміття.

Незважаючи на такі відповіді, усе ж річка Айдар є туристичним символом Старобільська. Про це свідчать більшість відповідей на питання «Що або хто, на Вашу думку, може бути туристичним символом Старобільська?».

Поряд із річкою були названі наступні символи:

- / Остап Бендер (або 12 стільців),
- / велосипед,
- / Жіночий монастир,
- / Міський парк культури та дозвілля,
- / Нестор Махно (або його золото в катакомбах)
- / Жіноча гімназія.

Отже, анкетування демонструє, що опитані містяни прагнуть до розвитку туризму у Старобільську та навіть мають у своїй уяві прообрази символів і туристичних напрямків, які можуть виступити унікальним явищем на туристичній арені не лише області, а й країни. Проте наразі вони констатують, що місто має достатньо проблем, які заважають йому розвиватися саме в туристичному напрямку. Більшість опитаних пов'язують своє майбутнє саме з перспективним містом, яке готове приймати гостей і мати імідж туристичного осередку області.



Фото № 4,5 «Мапа емоцій»



ВИЗНАЧЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕСУРСУ GOOGLE MAPS

За допомогою цього сервісу візуалізовано мапу емоцій, на якій кольором позначені інфраструктурні, соціокультурні, історичні об'єкти міста.

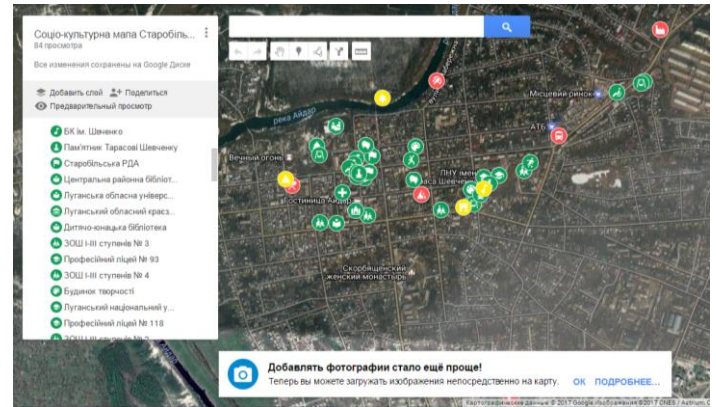


Фото № 3 Соціокультурна мапа Старобільська на GOOGLE MAPS

У такий спосіб отримано мапу з позначками, де зеленим позначаються об'єкти, які є в позитивному стані, жовтим – потребують покращення, червоним – у занедбаному стані.



Фото № 6 Засідання ініціативної групи картувальників

ГЛИБИННІ ІНТЕРВ'Ю

Для виявлення перспективних напрямків туристичного потенціалу міста та заглиблення у нагальні проблеми Старобільська, які ускладнюють розвиток туристичного напрямку населеного пункту, були проведені експертні глибинні інтерв'ю. У якості експертів запрошувалися науковці, краєзнавці, фотографи, працівники бібліотек, музею, службовець районної адміністрації, журналіст, діяч культури, а також відомий поет-письменник. Під час інтерв'ю вдалося отримати повну інформацію, систематизувавши яку, дійшли деяких висновків. По-перше, опитані експерти мають достатній досвід різноманітних мандрівок не тільки Україною, але й подорожей за кордон.

По-друге, експерти поділились своїми першими асоціативними спогадами про Старобільськ. Найбільше згадувань пов'язано з природними ресурсами населеного пункту та його архітектурними об'єктами. Наприклад, службовець Старобільської районної адміністрації зазначає: *«<...> река, лес, красивая природа и такой вот старинный купеческий город»*. Або викладач кафедри політології та правознавства, член «Української спілки краєзнавців», згадує *«старі вулиці і будівлі до революційної забудови <...> Мені подобається саме планування Старобільська, вони прямі за Петербурзьким типом, взагалі великий вплив був від російських дворян і купців передових верст Старобільщини 19 – початок 20 століття»*.

По-третє, думка опитаних щодо туристичного потенціалу Старобільська виявилася одноставною. Кожен із них описав місто, яке має туристичний хист. Працівник Старобільської юнацької бібліотеки зауважує на архітектурному потенціалі: *«Звісно має, ми є одним із давніх міст маємо архітектурні пам'ятники та будівлі з XIX століття»* або директор Міського парку культури та відпочинку, концентрує увагу на природних ресурсах міста: *«Потенціал в городе я думаю, прежде всего, это направление связано с нашим Айдаром, природой, туризмом, свежим воздухом, экологическим туризмом <...>»*. Краєзнавець: *«Старобільськ має достатньо великий туристичний потенціал, бо він знаходиться на дуже цікавому місці, тут і природа, тут і річка Айдар, найчистіша річка в області, але захаращена жителями. Думаю, цю проблему можна було б вирішити спільними зусиллями, разом із владою, громадою, студентами,*



Фото № 6 Глибинне інтерв'ю

Проте думка експертів щодо туристичних напрямків у Старобільську розділилася: одні стверджували, що він повинен концентруватися на зеленому, сільському, пляжному туризмі, інші відзначали історичні або етнографічні пішохідні та велосипедні маршрути.

Наприклад, щодо першого напрямку фотограф наводить приклади: *«зелений туризм, потому что, исторический мест у нас не так много, <...> Западной Украине мы, конечно, проигрываем, но у нас все своеобразное. У нас знаковая степь, у нас Айдар, <...>»* або журналіст місцевої газети акцентує увагу саме на відпочинку на природі *«Ну, может зеленый, мне кажется <...> вот пляжный еще, но с натяжкой»*. Директор міського парку зупинився на лікувальному напрямку відпочинку: *«<...>взять тот же Новопсков «Жемчужину» всем известную, либо наш санаторий «Водолечебницу» – где постоянно люди со всех областей, потому что это прежде всего вдали от города, на берегу реки, много людей отдыхает, и я думаю, в этом направлении надо*

двигаться». Представник районної адміністрації розповідає і про сільський туризм, і про активний велосипедний чи пішохідний відпочинок: *«Ну вот сельский туризм – это в принципе перспектива. Вот когда мы встречались, говорили о велосипедных путешествиях: на велосипедах, пеший туризм, сплавы на реке, это очень актуально, и обзоры исторические»*. Директор Луганського обласного краєзнавчого музею підтримує думку службовця районної адміністрації та зазначає, що перспективним напрямком розвитку туризму у Старобільську є пішохідний туризм: *«<...> город у нас небольшой по территории и компактный, он очень грамотно был спланирован в свое время. Можно легко посетить яркие туристические объекты <...> на мой взгляд, в течение двух часов можно обойти практически все знаковые исторические места <...>»*. Краєзнавиця концентрує увагу на етнографічному напрямку *«Це етнографічний туризм<...>і етно туризм <...>»*. Цікаву ідею висунув науковець, доцент ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка» щодо пропозиції сімейного туризму: *«Я думаю, необходимо начинать с детского туризма. Например, есть вариант «В бой идут одни старики» в Половинкино. Вот сколько школ у нас <...> вот на уровне власти организовать детские экскурсии, предложить, например, родителям рыбалку и все такое...<...>»*. Один із респондентів висловив думку щодо туризму у місті загалом, саме ця думка дублює міркування більшості опитаних: *«Первое, что приходит в голову, Остап Бендер и Махно, но этим туристов особо не привлечешь... Женский монастырь привлекает определенные категории людей. Было бы неплохо построить «музей под открытым небом» который бы раскрывал историю города с момента основания и до нынешних времен (со старинными «хатинками», с контактным мини-зоопарком для детей). А на запасном поле каждый год (летом, например) можно проводить масштабные фестивали, с ярмарками, выступлениями музыкантов, спортивными конкурсами, песнями, плясками... Эти мероприятия привлекали бы жителей со всех соседних районов и даже области»*. Письменник та громадський діяч наголошує на різнобарвності міста і зауважує: *«Ну, оскільки туристична інфраструктура в нас, наскільки розумію, не надто розвинена, то слід пробувати всі можливі варіанти промоції й популяризації свого міста. Мені здається, ми всі сьогодні відкриваємо для себе свою країну, і лише від нас залежить, чи будуть нами цікавитись інші»*.

По-четверте, експерти описали портрет туриста-гостя Старобільська, який повного вигляду не має, а швидше наділяється деякими риси за встановленими критеріями: вік, стать, рівень достатку тощо. Більшість експертів зазначили, що потенціал міста достатньо широкий, тому можна розробляти екскурсії і для молоді чи дітей, і для сімей з дітьми чи активних пенсіонерів. Стать у цьому разі не має значення. Наприклад, директорка музею описує його так: *«<...> это будет возраст от 19-60, это будут кроссовки, обычные легкие удобные брюки, куртка, в зимний период – обязательно зимняя одежда, и конечно же рюкзачок за спиной и кепка. Это могут быть солнцезащитные очки, если будет солнце, человек, который будет готов ходить, ходить и ходить... И когда в конечном итоге придут на конечный объект, он скажет: «Я хочу еще». <...> пол – это зависит все от того, что любит человек путешествовать или нет, ведь пол здесь не играет никакой роли <...>»*. Одностайна відповідь опитаних стосувалася рівня достатку такого туриста. Службовець районної адміністрації висловила думку більшості опитаних: *«Средний, высокий (достаток) сюда не поедет, если ему негде даже поселиться будет, чтобы пожить, он такие условия не выдержит»*.

По-п'яте, експертами називалися визначні постаті, цікаві місця та культурні чи історичні об'єкти, які можуть стати привабливими для потенційного туриста. Найчастіше згадувалися такі прізвища: винахідник снарядів реактивних дій Лангемак Георгій Єріхович; винахідниця пеніциліну Балезіна Тамара Йосипівна; поет Світличний Іван Михайлович; перший редактор першої газети Романенко Володимир; журналіст Щербакова Галина; науковець, професор Петренко Сергій Федорович; художник Вдовиченко Володимир; письменник, поет Жадан Сергій, письменник Савич Іван; літератор Гаршин Всеволод Михайлович та ін. Серед місць, які б експерти рекомендували туристам відвідати, найчастіше називалися об'єкти архітектурної спадщини та природні ресурси. Краєзнавиця зазначила: *«<...> Екатерининська жіноча гімназія. Луганський обласний музей, який знаходиться у приміщенні, де було ремісниче училище дійсної ради Деменкової. Приміщення поліклініки було побудоване наприкінці 19-го століття – на початку 20-го століття та називалося воно Будинок-притулок для дівчат сиріт Кожухова-Шпріпка»*. Журналістка назвала ще одне місце, яке б змогло привабити туристів у майбутньому: *«это локация, на которых снимался фильм*

«Ворошиловград». Незважаючи на велику кількість цікавих старобільських місць, за думкою експертів, майже кожен із них потребує або реставрації, або особливого догляду. Директорка музею зазначає: «<...>Любой объект, если он является памятником архитектуры, можно сделать привлекательным, если о нем рассказывать много. Можно подготовить помимо рассказа какое-то, может быть, музыкальное или видеосопровождение, любой объект можно сделать, но у нас же так много этих объектов, <...> Все достопримечательности нуждаются в улучшении, все, без исключения, это должна быть парковка, это должны быть красивые очень зоны отдыха. Лавочки, чтобы можно было отдохнуть, полюбоваться тем или иным объектом, вот просто сесть и посмотреть, посидеть, помечтать, если мы хотим сделать интересный город, ну вот парк у нас такой самый-самый, ну это не туристический объект, это место отдыха <...>».

По-шосте, думка щодо брэнда або «фішки» міста між експертами розділилася, проте вона співпадає з думкою мешканців Старобільська, яку отримано за допомогою он-лайн-анкетування. Авжеж, найпоширеніший варіант пов'язаний з героями І. Ільфа та Є. Петрова з роману «12 стільців». Про це свідчить і відповідь журналістки місцевої газети: «<...> Ну это трудно, опять же таки для города. Это велосипеды само собой, еще какие-то вещи, связанные с Остапом Бендером, <...>». Фотограф навіть розповів історію, яка породила легенду про цього героя роману: «К сожалению, пока кроме легенды про Остапа Бендера у нас такой фишки нет, но это кто интересуется историей. Как возникла параллель со Старгородом, это я помню. Когда отмечали первый день города, это было еще в СССР, в 1986 году, кто-то из местного областного начальства выдал значит такую фразу: «Вот что в вашем городе такого, что прогрезмели на весь союз тогда», ну и кто-то провел параллель Старобельск– Старгород, Чмыровка – Чмаровка, вот так образ Остапа Бендера и начал появляться на концертах, на фестивалях, теперь уже памятник поставили, уверовали, что именно со Старобельска писался Старгород, то есть, пока что фишки такой, кроме Остапа Бендера или еще Нестора Махно, у нас нет...». Директор міського парку культури та дозвілля зупинився на такій «фішці» як велосипед, розповівши про нього історію: «<...>история с велосипедами началась когда житель нашего города попал на «Караоке на

Майдане». На передачу. И когда у него спросили откуда он, он сказал, что со Старобельска. У него спросили: «Чем славится город?». И он сказал: «Та это город велосипедов» <...>». Або краєзнавиця, яка своєю думкою підсумувала всі відповіді на це питання: «Це вулиці, будівлі старовинні, підземні ходи, старі назви вулиць, люди, які тут жили, Бутков, який старався все озеленити за програмою Докучаєва, прізвище Зілотті, відомого композитора».

По-сьоме, опитаним експертам пропонувалося оцінити деякі складові туристичного продукту, а саме: природу, архітектуру, культурний капітал міста, спосіб розміщення туристів, місця громадського харчування, обладнання для відпочинку та спорту, можливість переміщення, логістику. Щодо першого показника, то інформанти виявилися однотайними. Майже кожен зауважив на красі, неповторності природних ресурсів міста. Проте майже всі опитані описали занедбаний стан цих ресурсів. Таку ситуацію підтверджують слова представника влади: «<...>Речку тоже надо чистить, не обижать, самим убирать за собой, ну это стандартные необходимости, которые должны быть у человека, все это зависит от воспитания <...>».

Така ж неоднозначна ситуація і з архітектурно-історичними пам'ятками та культурним капіталом міста. Експерти акцентують на їхній великій кількості, проте більшість із них потребує ремонту або реставрації. Директорка музею наводить декілька прикладів: «<...> над каждым архитектурным объектом, который у нас сейчас, нужно работать, для этого нужно искать средства. Возьмите наш музей: Деменьковское училище, которое начинало функционировать в конце 18 ст. Для того, чтобы сделать из него красивый туристический объект, нужно капитальные средства сюда вложить <...>». Виявилось, що проблемою для формування туристичного міста є розміщення туристів та логістика. Директор місцевого парку культури та дозвілля зазначає: «Опять таки трудности, общественного транспорта нет<...> логистика – ее нет. У нас 2 конторы такси и все, вот такая у нас логистика. О комфортности речь даже не идет, вот и вся туристическая привлекательность». Фотохудожник запропонував вирішити проблему з розміщенням туристів, обладнавши наметові містечка: «<...> могут быть палаточные городки, я помню, рок-фестиваль был... полиции пришлось попотеть, но рок-фестиваль мирно просуществовал 3 дня в

парке, <...>». Достатньо високо опитані експерти оцінюють місця громадського харчування. На їхню думку, таких місць достатньо, хоча і є потреба у нових, можливо, закладах української кухні. Краєзнавиця підсумувала: «У нас є різні кафе, бари. «Смак» дуже подобається. Можна відкрити заклади національної кухні. Потрібно відкрити кав'ярню, щоб попиту чаю, кави. У хатині, де вони будуть жити, готувати національні страви». Місць відпочинку та спорту, на думку експерти, недостатньо. І хоча називалися такі місця, як стадіон, Миський парк дозвілля та відпочинку, сквер біля ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», проте біля архітектурних пам'яток чи знакових об'єктів немає паркових місць, зон відпочинку, навіть місця для купання не мають достатнього обладнання.

Щодо культурних подій, то експерти висловилися майже однотайно. Їхня думка зосередилася на активізації культурного життя, наприклад, директорка музею зазначає «<...> вы знаете, вот в последнее время значительно активизировалась культурная жизнь города, и приезжают разные театральные труппы, которые выступают на подмостках районного Дома культуры<...>»

По-восьме, експерти оцінили потенціал міста та запропонували варіанти туристичного розвитку міста. Краєзнавиця зазначає, що в місті достатньо проблем, проте їх можна вирішити через розробку програми: «Це і транспорт, і дороги. Для туризму потрібна бути якась певна програма для вирішення цих проблем». Директор міського парку культури та відпочинку пропонує співпрацю між різними бенефіціарами, або створення спеціального структурного підрозділу, який би міг розвивати туристичний напрямок міста: «<...> пока не будет на уровне районной администрации либо городской администрации создан отдел, который будет заниматься именно этой работой, мы дальше этой точки не сдвинемся. Каждый бегаёт вокруг да около, каждый по кусочкам собирает, скажем так, все направления туристической работы, начиная со спорта, экологии, многие говорят, что зелёный туризм, сельский туризм, все то это есть, но соберать это воедино некому и пока не найдут <...> нету у нас какой-то общей заинтересованности чтобы город развивать, все только говорят». Підтримує таку ж позицію й працівниця бібліотеки: «<...> Мають бути задіяні музеї, громадські організації, будинки культури, архів, який незаконно покинутий, там є багато чого цікавого і цінного, його можна ще відновити та

реалізувати». Такої ж думки й представниця районної адміністрації: «У нас пока не определена такая вот команда, которая хотела бы этим заниматься. Хотелось бы чтобы она была, чтобы это была не просто инициативная группа, а, в принципе, на этом можно и зарабатывать». Директор музею не концентрує увагу на створенні відділу туристичного напрямку за рахунок адміністрацій, а акцентує на роботі ентузіастів, своєрідної ініціативної групи: «Создать центр туризма «Старобельск туристический», набрать туда людей, которые будут заинтересованы сделать город туристическим объектом <...> в котором должны работать прежде всего энтузиасты, <...> Должно быть желание сначала, должен быть такой человек, который должен поднять, сделать, создать».



Фото № 7 «Мапа емоцій»

Отже, експертна оцінка туристичного потенціалу Старобільська полягає, найперше, у розробці декількох маршрутів та створенні ініціативної групи або спеціального структурного підрозділу, яка б мала на меті поступово, комплексно працювати та удосконалювати туристичний напрям міста.

Експерти констатують, що природний та історичний потенціал міста є різнобарвним та може бути привабливим для будь-якого туриста, проте зауважують, що місто потребує інфраструктурних перетворень.

ФОКУСОВАНЕ ГРУПОВЕ ІНТЕРВ'Ю

Задля уточнення деяких положень стосовно туристичного потенціалу та виявлення варіантів вирішення деяких проблем, які ускладнюють туристичний розвиток міста, проведено декілька сфокусованих групових інтерв'ю (ФГІ) серед різних верств населення, а саме: фокус-група підприємців, фокус-група молоді, фокус-група експертів (науковці, етнографи, музеєзнавці,

представники влади, туристичні компанії, майстри, журналісти, бібліотекари), фокус-група тимчасово переміщених осіб, фокус-група пересічних громадян міста (відбір проводився за допомогою методики «снігової кулі», до цієї групи потрапили небайдужі мешканці, які прагнуть розвитку міста в туристичному напрямку). Ця вибірка дала змогу корелювати виявлені потреби міста з різними групами населення. Це стане в нагоді, наприклад, при розробці майбутніх туристичних маршрутів.



Фото № 8 Фокусоване групове інтерв'ю

У результаті аналізу транскриптів ФГІ вдалося визначити декілька тезових результатів. Результати сфокусованих групових інтерв'ю підтвердили результати анкетування та глибинних інтерв'ю експертів. Щоб не дублювати висловлювання учасників ФГІ, респондентів анкетування, учасників картування та інформантів глибинних інтерв'ю, вирішено подати резюме пропозицій та оцінок туристичного потенціалу міста за соціальними групами. Поряд із пропозиціями щодо зеленого туризму учасники фокус-групи експертів відзначили спортивний, торговельний та літературний напрями: «Туризм в Старобельське должен быть торгового направления, чтобы к нам приезжали за какой-то продукцией, Старобельск очень удобно расположен географически, но пока не будет мира в Украине...<...>» (майстриня). «У нас очень хорошо бы развивался сельский туризм, <...> Старобельск еще и город литературы. Вот в

Ленинграде есть улица Старобельская, есть даже корабль под названием «Старобельск», плавает в Приморье <...>» (краєзнавець). «Провели чемпионат Украины в Старобельске, это «Богатырские игры» первые были <...> ведем сейчас работу, чтобы несколько соревнований собрать и проводить в Старобельске <...>» (спортсмен, активіст). Учасники фокус-групи переселенців налаштовані більш скептично, зауважуючи, що туристичний потенціал міста низький, має проблеми інфраструктурні та сервісні: «Я не вижу перспектив, это город проблем <...> можно его развить как зеленый туризм. Свежий помидорчик...молоко» (жінка, вимушено переміщена особа). Бізнесмени та підприємці висловлюють взагалі новий туристичний напрям, а саме екстремальний, виходячи з близькості до лінії розмежування. Молодь вбачає Старобільськ як студентське місто з яскравими фестивалями чи заходами: «Сейчас город наш превратился в студенческий. Очень много молодежи и нам, в принципе, мало куда можно пойти. Ну парк,

центр и кафешки, но у нас есть пляж, водоемы, природа, можно фантазировать... Мы молодые и спортивные, можно опять же с велосипедом...мероприятия, тусовки» (студентка університету). Експерти зазначають, що влітку може виникнути новий вид туризму, через прем'єру фільму, який знімали у Старобільську влітку 2017 року, поєднавши його з торгівельно-фестивальним напрямом: *«<...> ожидается к лету выход фильма «Ворошиловград», очень много старобельчан приняло участие в съемках, <...> что действительно интересно <...>»* (викладач історії, активист). *«Почему бы не развить в городе еще больше ярмарочную деятельность»* (бібліотекар).

Інформанти з числа тимчасово-переміщених осіб зазначили декілька проблемних зон у місті, які ускладнюють розвиток повноцінного туризму серед яких відсутність велосервісу, вбиралень та низький рівень готельно-ресторанної структури, а також логістики – і між населеними пунктами, і в самому місті: *«у нас катастрофически не хватает велопарковок и дорожек, у нас нет вело проката и у нас нет карт куда можно поехать. <...>»* (жінка з числа тимчасово переміщених осіб). *«Так, це вже неодноразово обговорювалося, що треба виділити землю для громадських туалетів, це потрібно для міста, <...> у нас немає табличок з назвами вулиць. <...> Рівень готелів у нас дуже слабенький, що стосується кафе, харчування, то у нас вони є, більш-менш дешеві, та все одно слабуватиме <...>»* (жінка з числа тимчасово-переміщених осіб). *«І не тільки по місту, от якщо ти приїхав на поїзді з Ужгорода, вийшов у Сватовому, чекаєш маршрутку якусь до Старобільська, потім вона приїжджає і кажуть: «Немає місць, їдьте на таксі», і що робити? Повинен це ініціювати Старобільськ, щоб маршруточка приходила»* (жінка з числа переміщених осіб).

Експерти ж висловлюють схожу думку, проте додають ще одну проблему, яка пов'язана з тематичністю місць громадського харчування: *«Точек общественного питания достаточно, но есть некоторые вещи, на которые обращаем внимание, вот есть у нас «Старгород», но почему внутри нет ни одной фотографии старого города, я им дарил, целую коллекцию фотографий, было бы очень классно с фотографиями»* (вчитель історії).

Підприємці ж наголошують на відсутності цікавої сувенірної продукції: *«был опыт зеленого туризма. Значит у нас зарегистрирована в реестре «Садиба майстрів». Так вот Кельш кому-то пообещал и привез сюда туристов где-то еще в 2008 году. Так вот тогда стало ясно, что у нас здесь нечем удивлять, нет достойной сувенирной продукции, куклы продавали, а это не все берут. Нет поддержки народных мастеров, а это ресурс в первую очередь. Сувенирная продукция на первом месте. Роспись старобельская, мы можем быть художественным центром, мастерской для нашего региона...Этих туристов возили на горы наши, катали на лодке, палатки там, возили на конный завод в Беловодск, в музей им вообще тогда не понравилось, и водили мы их к вышивальнице, они и ехали к мастеру как бы... не хватает этого все равно <...>»* (майстриня). Учасники ФГІ поряд із вже названими раніше цікавими місцями мали свої ідеї, наприклад, учасники з числа пересічних старобільчан наголошують на створенні карти старого міста: *«можно разработать карту старинного города, я думаю, это будет интересно. <...> вот можно придумать какую-то классную историю, <...> Вот хорошего экскурсовода, который рассказал бы много чего интересного. Это было бы интересно молодежи, детям и всем возрастам»* (жінка). Експерти ж зі свого боку описують ще одне місце, крім названих у інших ФГІ: підземні ходи не тільки Нестора Махно, але й монастирські ходи, про які точно нічого невідомо: *«Насчет монастыря и собора есть легенда, что под ними есть подземный ход...Я в этом отношении могу сказать 2 следующих факта: во-первых, высказывания и воспоминания бывших военных, которые сталкивались с тем, что некоторые солдаты лазили туда, это были 70-е года, а второе – это когда рыли траншею по Коммунарова, по центральной улице вдоль парка, наверное это было в конце 70-х годов, я подошел туда к работающим на эскалаторе и спросил у них за подземный ход, был он или нет, а они мне сказали, что они уже прошли. Поэтому, мое мнение, что подземный ход есть, он конечно запущенный»* (етнограф).

Поряд з думками про створення спеціального структурного підрозділу та удосконалення інфраструктури міста експерти наголошують на розробці маркетингової стратегії та рекламних акцій, а також створення сайту міста, який має бути його візитівкою *«К нам в город должен приехать человек, его в первую очередь нужно*

заинтересовать рекламой, маркетинговыми программами, возможно это будет какой-то определенный этап туристической поездки. Должен быть маркетолог, который все просчитает, и спектр должен быть намного шире, чем буклеты и все остальное. И пиар-менеджер, который сможет вывести на связи <...>» (підприємець). «Необходим сайт Старобельська. Одна из работ у меня есть, она скоро выйдет, там не просто мифы или легенда, там номерные знаки, армии, полка, плюс, я еще задал вопрос сам себе, а не могли ли мы найти еще какие-то факты Второй мировой войны? И вот как оказалось, что в воспоминаниях Покрышкина, он сам пишет о своих поступках, которые он здесь совершал, здесь много-много всего такого. Там будут разделы: «Моя книга, «Воспоминания астронома Бобровникова», «Воспоминания Контурного», такого купеческого рода, человек, который написал мемуары, за тем, сейчас я создаю каталог всех старобельских фамилий, где только встречаются в каких изданиях, там будет 3-4 тысячи наших фамилий, которые будут касаться коренных старобельчан. Разместить истории. Например, во времена Екатерины Старобельськ стал называться городом, это год, когда он получил статус города, и Екатерина очень гордилась этим» (етнограф, краєзнавець).

Підприємці міста під час сфокусованого групового інтерв'ю моделювали спільний бізнес-проект, який може бути втілений задля розбудови Старобільська як туристичного. Вони зупиняються на ініціативній групі підприємців, кожен із яких може надавати ті чи інші послуги, що включатимуться до туристичного маршруту: «Наприклад, один надає послуги фотографії, інший може розмістити, наступний там, наприклад, може нагодувати тощо. Яку проблему можна вбачати в цьому – це наприклад, один випав з цього ланцюга і все, він зруйнувався...Якщо підстаховувати один іншого, то тут не дуже красиво. Наприклад, хтось починає пробуксовувати, необхідно удосконалюватися та замінюватися, якщо виникають інші умови. Але потрібен все ж таки координаційний центр <...>» (підприємець). «Можливо треба виховувати майстерні, у нас є слобожанський розпис, але немає підтримки ніякої, треба цей напрям розвивати <...>» (майстриня). Молодь уявляє собі майбутній туризм у місті, який матиме молодіжну «фішку»: «Нам нужна фишка, вот типа в одном городе фонтан поет...вот и нам

нужна такая интересная фишка, что бы это было запоминающиеся... туризм вокруг концертов интересных, мастер-классов, интересные игры об истории, например...» (студентка університету).



Фото № 9 Фокус-групове інтерв'ю

Кожен учасник фокусованих групових інтерв'ю бачить своє місце в розбудові Старобільська як туристичного центру Луганської області. І навіть різниця у віці, у соціальних становищах не перешкоджає визначенню єдиного вирішення, котре полягає у створенні туристичного координаційного центру та ініціативної групи, до якої має бажання приєднатися кожен небайдужий мешканець Старобільська. Таку думку згенерували учасники ФГІ.

Цінним виявилася і думка підприємців, які завдяки аналітичному розуму та бізнесовому хисту, надали ідеї щодо розробки нових, ексклюзивних маршрутів та сформували модель майбутнього бізнес-плану, який може стати в нагоді задля подальшого розвитку туристичного питання у Старобільську.

ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підсумовуючи довготривале дослідження, можна відповісти на три головних питання:

1. Який туристичний потенціал має місто?
2. Які проблеми треба вирішити, щоб Старобільськ отримав право називатися «туристичним»? (порівняльна табл.3)
3. Які об'єкти можуть зацікавити туристів приїхати до міста? (додається єдина база історико-культурної спадщини).



Таблиця 3

Порівняльна таблиця туристичного потенціалу та проблем міста, які ускладнюють розвиток напрямку «Старобільськ туристичний»

№	ЯКИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЄ МІСТО?	ЯКІ ПРОБЛЕМИ ТРЕБА ВИРІШИТИ, ЩОБ СТАРОБІЛЬСЬК ОТРИМАВ ПРАВО НАЗИВАТИСЬ «ТУРИСТИЧНИМ»?
1.	Архітектурний потенціал (значні історичні будинки, вулиці, підземні тунелі тощо).	Інфраструктурні (якість доріг, тротуарів, відсутність велодоріг та паркінгу тощо).
2.	Історичний потенціал (історії, легенди, визначні події тощо).	Проблеми благоустрою (освітлення, велика кількість сміття, відсутність табличок та вказівників, занедбаність історичних пам'яток).
3.	Людський ресурс (визначні особистості, ініціативи, майстри).	Виконання стратегії розвитку Старобільська (відсутність комплексної програми розвитку туризму).
4.	Природні ресурси (річка, ліси, степи, мінеральна вода тощо).	Проблеми із сервісом (ускладнена логістика у місті й поза його межами; низький рівень сервісу в торговельних точках, у місцях громадського харчування та розміщення гостей міста).

Отже, Старобільськ має достатньо ресурсів для того, щоб розбудовувати туристичний напрям. Виявлено декілька різних ідей щодо майбутніх туристичних маршрутів, кожен із них має право на життя. Саме це дає можливість говорити, що будь-який турист, незалежно від статі, віку,

соціального статусу, може знайти для себе щось цікаве у Старобільську, але для цього потрібна комплексна програма (з конкретним планом), яка консолідує громаду. І лише синергічними зусиллями кожного жителя місто буде туристичним.

ДЕРЕВО ПРОБЛЕМ

Місто з багатьма проблемами – до такої думки схиляється більшість опитаних.

Для того, щоб сформулювати рекомендації з розвитку туристичного напрямку міста Старобільськ, ініціативна група провела діагностику проблем, пов'язаних із розвитком цього напрямку.

Дерево проблем – це методика, яка дозволяє візуалізувати і відшукати вирішення проблем завдяки аналізу причин і наслідків заданої проблемної ситуації.

Після проведення дослідження, ми виявили, що основна проблема, через яку туризм у місті не розвивається, це малопривабливість Старобільська як туристичного міста.

Наша модель («дерево проблем» є моделлю проблемної ситуації) складається з кореня, стовбура і крони.

- / Корінь – це «коріння» проблеми, причини, за якими вона виникла і які зумовлюють її існування. Якщо обрубати коріння, дерево помре. Якщо усунути причини, проблема зникне.
- / Стовбур – це власне опис проблеми або та центральна проблема, яку пропонується знайти на самому початку.
- / Крона – це ті наслідки, до яких призводить її існування.

МАЛОПРИВАБЛИВІСТЬ СТАРОБІЛЬСЬКА ЯК ТУРИСТИЧНОГО МІСТА

НАСЛІДКИ

Значно зменшується кількість потенційних туристів, які не можуть доїхати до Старобільська через відсутність залізничного сполучення.	У місто не хочуть їхати люди з високим рівнем достатку та ретельними вимогами до сервісу.	Втрачені можливості залучення додаткових іноземних грантових коштів для розвитку туристичного напрямку.
Втрата унікального обличчя міста як купецького повітового містечка.	Не привабливий імідж міста.	Потенційні відвідувачі міста не знають, як можна провести вільний час у Старобільську.
Уповільнюється розвиток туристичного напрямку через відсутність структурного підрозділу при міськраді. Роз'єднаність, несистемність дій різних груп стейкхолдерів.	Ускладнене пересування містом через відсутність громадського транспорту.	Місто не вирізняється з-поміж десятків інших маленьких міст Луганської області через те, що має нерозвинений туристичний символ міста.
Збільшується кількість безпритульних тварин, з'являється ризик інфекційних захворювань.	Потенційні відвідувачі мало часу проводять у місті через брак міст відпочинку.	Не залучаються інвестиції у розвиток міста.
Небезпечно пересуватися містом у темний період доби.	Про місто не знають потенційні туристи.	Незацікавленість місцевої громади та бізнесу в перевагах розвитку туризму.
Негативні відгуки про місто через якість доріг, тротуарів, тощо.	У місті погано розвинута самозайнятість населення.	Брак досвіду, знань, інструментів у роботі в туристичній галузі.

ПРИЧИНИ

Інфраструктура міста не відповідає вимогам розвитку туризму. Низька якість доріг, тротуарів, відсутність велодоріг, паркінгу тощо.	Проблеми з сервісом (ускладнена логістика в місті та поза його межами; низький рівень сервісу в торговельних точках, у місцях громадського харчування та у місцях розміщення гостей міста).	Недостатня поінформованість жителів громади, підприємців, активістів про переваги розвитку туристичного напрямку Старобільська.
Проблеми благоустрою (освітлення, велика кількість сміття, відсутність табличок та вказівників, занедбаність історичних пам'яток).	Недостатня кількість зон рекреації та дозвілля, незадовільний стан тих, що є. Відсутність унікальних для міста атракцій, тематичних кав'ярень, інших рекреаційних об'єктів (басейн, кінотеатр, тощо).	Відсутність ініціативи від місцевих жителів.
Відсутній архітектурно-будівельний контроль щодо здійснення ремонту фасадів, будівель, які мають культурну, історичну, архітектурну цінність.	Відсутність або недостатня популяризація торгової марки (бренду) – унікального Старобільського продукту /продуктів переробки сільсько-господарської продукції.	Нерозвинена співпраця з іншими областями України, де накопичено чималий досвід розвитку туризму.
Відсутність моніторингу виконання стратегії розвитку Старобільська (відсутність комплексної програми розвитку туризму).	Відсутність громадського транспорту.	Не береться участь у поданні проектів, направлених на розвиток туризму.
Відсутність контролю за приватними підприємцями, які не займаються благоустроєм прилеглих територій.	Відсутність сувенірної та промоційної продукції про місто.	Немає унікальних соціо-культурних заходів, які б асоціювалися зі Старобільськом.
Відсутня база відпочинкових садиб, сезонних кемпінгів, тощо.	Недовіра до влади через корупцію.	Недостатньо популяризовані туристичні маршрути містом.
Відсутня база майстрів народних промислів, немає осередку для розвитку їхньої творчості.		Розрізнені зусилля громадських активістів.
Загроза військових дій.		Відсутність айдентики міста.



ДЕРЕВО РІШЕНЬ

У кожній проблемі приховано її рішення.

Для того щоб його знайти, потрібно уявити, як саме вдасться вирішити проблемну ситуацію, тенденцію повернути назад або зменшити негативний вплив, обмеження, які стримували розвиток, ліквідувати, а потреби задовольнити.

Фактично переформулювання або «перевертання» проблем із негативних тверджень на позитивні дає нам можливість уявити собі бажаний вирішальний результат, рішення кожної проблеми, яка висувалася у Дереві проблем.

Отримана структура представлятиме собою Дерево рішень.

МІСТО СТАРОБІЛЬСЬК – ПРИВАБЛИВИЙ РЕГІОН ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

РЕЗУЛЬТАТ

Туристична галузь міста стало розвивається.	Міський сервіс може задовольнити вимоги людей з високим рівнем достатку.	Достатня кількість зон рекреації та дозвілля доступна для туристів.
Позитивні відгуки про місто.	Імідж міста привабливий для туристів та інвесторів.	У місто залучено додаткові іноземні грантові кошти для розвитку туристичного напрямку.
Місто – безпечне для відпочивальників.	Збільшилася кількість самозайнятих осіб та приватних підприємців, які заробляють кошти завдяки розвитку туризму.	Місто має унікальний туристичний символ, воно впізнаване серед інших міст півночі Луганської області.
Місто має унікальне обличчя – як купецьке повітове містечко.	Потенційні відвідувачі достатньо часу проводять у місті та витрачають у ньому свої гроші.	Зацікавленість та ініціативність місцевої громади та бізнесу в перевагах розвитку туризму.
Збільшилася кількість потенційних туристів, які зможуть доїхати до Старобільська за допомогою залізничного сполучення.	Наявність громадського транспорту спрощує пересування містом.	Ключові стейкхолдери мають достатній рівень досвіду, знань, інструментів у роботі в туристичній галузі.
Різні групи стейкхолдерів об'єднані, ефективно працюють заради спільної мети.	Про місто знають потенційні туристи.	

ЗАСОБИ (РЕКОМЕНДАЦІЇ)

ОРГАНАМ ВЛАДИ	ПІДПРИЄМЦЯМ	ГРОМАДСЬКИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ
Створити структурний підрозділ при міськраді, який би займався розвитком туризму в місті та координував ініціативи, що пов'язані з туристичною галуззю.	Розширювати сферу послуг для збільшення тривалості перебування відпочивальників у Старобільську.	Брати участь у розробці бренду міста та його впровадженні.
Розробити план міста, який би включав планування розвитку територій, залучення коштів на будівництво, що передбачатиметься місцевому бюджеті	Створити унікальні для міста атракції, арт-об'єкти, тематичні кав'ярні та інші цікаві і креативні місця, рекреаційні об'єкти.	Брати участь у розробці промоційних матеріалів про місто (відеоролики, буклети, карти тощо). Ініціювати створення туристичної мапи міста (мапи старого міста).
Розпочати будівництво парковок, залучення грантових коштів на будівництво інфраструктурних об'єктів (інклюзивних зон).	Облаштовувати прилеглу територію (прибирання сміття, посадка клумб тощо).	Виявляти та заохочувати до розробки та створення сувенірної продукції місцевих майстрів/инь.
Лобіювати на обласному та всеукраїнському рівні рішення проблеми з транспортною інфраструктурою та залізничним сполученням Старобільська та інших областей України.	Звернути увагу щодо покращення сфери послуг: зовнішнього та внутрішнього вигляду кафе, готелів, сервісу послуг, що надаються.	Інформувати населення міста про перспективи розвитку туризму; інформувати населення області та інших регіонів України про можливості відпочинку в Старобільську.
Ініціювати вступ до Асоціації туризму Луганської області, брати участь у проведенні обласних круглих столів, обговорень щодо розвитку туризму.	Брати участь у міжнародних грантових програмах розвитку депресивних територій, сфери обслуговування та туристичної сфери зокрема.	Наповнювати інформаційний портал міста Старобільська та сприйняти підвищенню довіри населення до цього portalу, популяризувати місто Старобільськ як туристичний центр півдня Луганської області.
Розробити маркетингову стратегію туристичних послуг міста.	Розробляти та реалізовувати сувенірну продукцію через сувенірні крамниці в найбільш відвідуваних місцях (автовокзал, центр, кв. Ватутіна тощо).	Проводити моніторинг виконання стратегії.

Здійснювати контроль за приватними підприємцями, які не займаються благоустроєм прилеглих територій.	Розробити та зареєструвати торгову марку (бренд) та почати виробництво унікального Старобільського продукту/продуктів переробки сільськогосподарської продукції.	Проводити масові заходи (фестивалі) з об'єднання населення та популяризації міста Старобільськ.
Розробити та подати пілотні проекти від влади, бізнесу, громадськості, які дадуть змогу наочно продемонструвати користь від туризму.	Для популяризації міста, впроваджувати новий бренд (айдентичку) за рахунок продукції місцевого виробництва.	Брати участь, або ініціювати створення нових арт-об'єктів та атракцій.
Розробити та впровадити порядок розміщення реклами та вивісок у місті Старобільськ, здійснювати контроль за цим напрямком.	Розробити заходи (передусім анімаційні) для збільшення тривалості перебування відпочивальників у Старобільську.	Брати участь у міжнародних грантових програмах, направлених на розвиток території.
Провести інвентаризацію туристичних об'єктів та будівель історико-культурної спадщини міста, на основі проведеного картування міста.	Брати участь у фестивалях/ярмарках, презентуючи свою продукцію.	Брати участь у розробці туристичних маршрутів за різними напрямками (історичний, інтелектуальний, природничий, містичний тощо).
Налагодити обмін досвідом із західними областями України, де накопичено чималий практично-господарський досвід розвитку сільського зеленого туризму.	Співпрацювати з органами влади та громадськими організаціями у питаннях туристичного розвитку міста.	Брати участь у вдосконаленні інфраструктури міста, благоустрою міста та наданні допомоги у вирішенні питань проблем потенційно-небезпечних місць.
Налагодити комунікацію з бізнесом, громадськістю, щодо розвитку туристичної галузі, шляхом проведення круглих столів, семінарів, відкритих діалогів, наповнення інформаційного порталу.	Відвідувати тренінги, семінари, ознайомчі екскурсії, для набуття досвіду щодо розвитку туризму.	Регулярно проводити тренінги для господарів агроосель та сільських працівників, задіяних в агротуристичному сервісі.



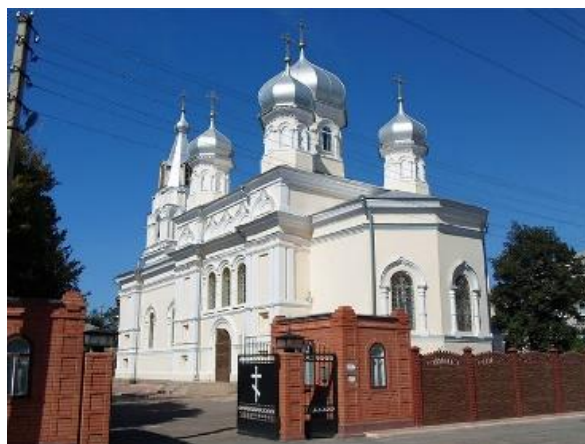
БАЗА ДАНИХ ОБ'ЄКТІВ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТА СТАРОБІЛЬСЬКА

РЕЛІГІЙНІ ЗАКЛАДИ (ЦЕРКВИ, ХРАМИ, МОНАСТИРІ)

СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКИЙ КАФЕДРАЛЬНИЙ СОБОР

м. Старобільськ, вул. Світличного, 11

13 серпня 1858 року Священним Синодом прийнято рішення побудувати в місті Старобільськ Харківської єпархії камінний храм з ім'ям Миколаївський. Побудували його на честь Святителя Миколая Мирлікійського Чудотворця на знак пам'яті померлого імператора Миколи I. Зі встановленням Сіверськодонецької і Старобільської єпархії Миколаївська церква була перейменована на Свято-Миколаївський Кафедральний Собор.



СВЯТО-СКОРБОТНИЙ ЖІНОЧИЙ МОНАСТИР «ВСІХ СКОРБОТНИХ РАДІСТЬ»

м. Старобільськ, вул. Монастирська, 43

Старобільський Свято-Скорботний жіночий монастир виник спочатку як притулок для дівчат-сиріт, який організувала в 1849 році дворянка А. Булич. У 1862 р. притулок перетворився у жіночу громаду на честь ікони Божої Матері «Всіх скорботних Радість». Згодом спорудили зимовий храм на честь Святої Живоначальної Трійці, а в 1886 році громаду звели до ступеня монастиря. Головний храм монастиря зводили 28 років. Усі його частини складені за однією віссю. У 1890 році в монастирі вже було 300 монахинь, не враховуючи послушниць.



Під час Першої світової війни відкрився лазарет для тифозних поранених солдатів, за якими відмовилися доглядати лікарі. У 1924 році прихисток розігнали, частина сестер загинула або опинилася серед заарештованих. У радянські часи на території розміщувалася військова частина, а під час війни – концтабір. У 1992 році храми були повернені православній церкві, а вже через рік знову почав діяти монастир. Головна святиня – чудодійна ікона Божої Матері «Всіх скорботних Радість». За весь цей час монастир дуже постраждав: дзвіниця і бані храмів розібрали, знищено позолочений іконостас, засипані ставки та підземні ходи, кладовище перерито.



КАПЛИЦЯ У ПАРКУ КУЛЬТУРИ ТА ВІДПОЧИНКУ

м. Старобільськ, Міський парк культури та відпочинку

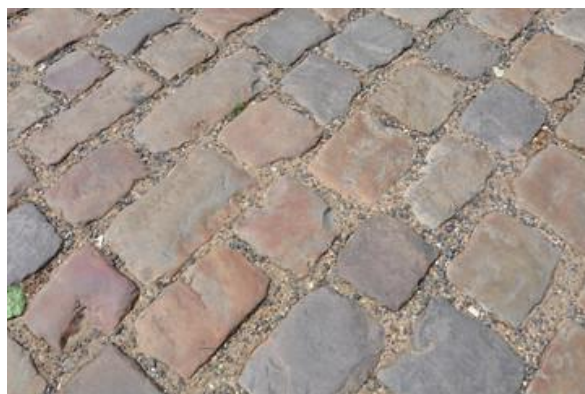
Покровський собор у Старобільську побудований одночасно з утворенням Бельського військового містечка, тобто, можливо, ще в 1600 році. Спочатку він був дерев'яним. Спорудження храму здійснювалася за рахунок народних пожертвувань. Покровський кафедральний собор Божої матері освячений архієпископом в 1794 році. Собор простояв 140 років і був зруйнований у 1934 році. На його місці зараз зведено каплицю. З каменів зруйнованого собору побудували залізничний вокзал у місті.



ЧЕРВОНЕ МІСТЕЧКО – МІСЦЕ, ДЕ БУВ ЗБУДОВАНИЙ ПЕРШИЙ ХРАМ НА СТАРОБІЛЬЩИНІ.

Вхід через понтонний міст

У 1650 році на острівці між заплавами річки Айдар створили сторожовий пост з охорони південних кордонів Русі та побудували перший дерев'яний храм Божої Матері Покровський («покрив» від набігів кримських татар), а саме сторожове містечко перебувало поблизу шляху Дикого Поля. Йому дали назву Острозького військового поселення «Бельський».



ІСТОРИЧНІ БУДІВЛІ

БУДИНОК, У ЯКОМУ ЖИВ В. М. ГАРШИН

м. Старобільськ, вул. Слобожанська, 60

1876 року відбувся літературний дебют В. Гаршина. В основу його першого сатиричного нарису «Справжня історія Н-ського земського зібрання» (1876), надрукованого в газеті «Чутка», лягли спогади про провінційне життя у Старобільську, де минули дитячі роки письменника.

Сам Гаршин у своїй автобіографії писав, що батько купив дім у Старобільську. Будинок, у якому мешкав Гаршин, зараз знаходиться на вулиці Слобожанській. На самому будинку розміщена меморіальна дошка.



МАГАЗИН КОВТУНОВА

*м. Старобільськ, вул. Центральна, 31
(маг. «Казка»)*

Наприкінці XIX століття у двоповерховій будівлі, що навпроти магазину Руднева, розташовувався магазин, який називали «двоповерховим» (нині магазин «Казка»). Володів ним купець М.І. Ковтунов, в одному з відділів магазину торгували ювелірними прикрасами. Купець Ковтунов володів від 7 до 10 тис. десятинами, спиртзаводами та олійницею.



ОЛЕКСАНДРІВСЬКА ЧОЛОВІЧА ГІМНАЗІЯ

*м. Старобільськ, ул. Володарського
Старобільська гімназія № 1*

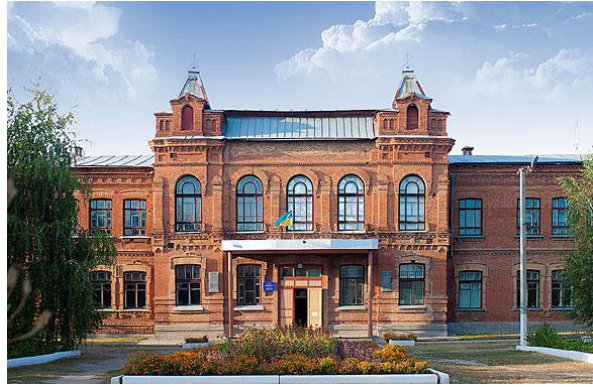
Найстарішою будівлею є Олександрівська чоловіча гімназія, збудована в 1878 році. У колишній будівлі Олександрівської чоловічої гімназії зараз розташовується Старобільська гімназія №1, а на місці будинку Ковтунова – спортмайданчик. У 1945 – 1949 роках у приміщенні школи розташовувалася жіноча школа.



КАТЕРИНІВСЬКА ГІМНАЗІЯ

м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1

Майже сто років тому в Старобільську була відкрита Катеринівська (в деяких джерелах Миколаївська) жіноча гімназія. Її введено в експлуатацію в 1909 році. Будівля, у якій знаходилася ця гімназія, досі прикрашає наше місто. Зараз це будівля Коледжу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.



НІМЕЦЬКА ВІЙСЬКОВА КОМЕНДАТУРА

*м. Старобільськ, вул. Фрунзе 12
(двір будинку)*

У місті виявлено кілька могил, які свідчать про фашистські злочини. У дворі будинку № 12, де була німецька військова комендатура, знайдено закривавлену металеву нагайку довжиною 1,1 м і вагою 1,75 кг. Вона зроблена із сталевого оцинкованого дроту і використовувалася для катування людей.



ТОРГІВЕЛЬНІ РЯДИ Ф. СКЛЯРОВА

*м. Старобільськ, вул. Центральна, 19
Банк «Аваль» – лише частина, усе інше – зруйновано.*

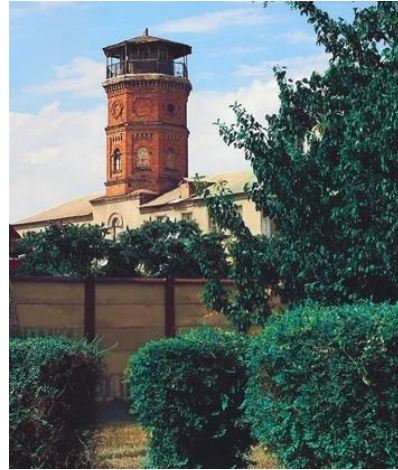
Будівництво ініційовано купцем Ф.В. Скляровим для торгівлі господарськими та бакалійними товарами. Щорічний товарообіг становив понад 240 тон вантажу. Сьогодні у цій будівлі знаходиться банк «Аваль». А сам будинок Склярова – це будівля військкомату.



ПОЖЕЖНА КАЛАНЧА

м. Старобільськ, вул. Центральна, 17

У 1908 році було побудовано перше типове пожежне депо на Донбасі. Хоча воно і не гармоніювало із загальним архітектурним ансамблем, але дозвіл на його будівництво отримали. Висока цегляна каланча і будівлі Кожуховського пожежного депо збереглися до нашого часу.



УЧИЛИЩЕ ДЛЯ ДІВЧАТ, ПОБУДОВАНЕ КОЖУХОВИМ

*м. Старобільськ, вул. Слобожанська 21
(стара поліклініка)*

Гострою проблемою у Старобільському повіті була народна освіта. Кожухов не залишився байдужим і побудував за свої кошти найкращу чотирикласну школу для дівчат.

Вона налічувала чотири великі класи, бібліотеку, їдальню, учительську. Пропрацювала з 1894 до 1919 року, а з 1924 року і до сьогодні в ній розташовується міська поліклініка.



БУДИНОК РУДНЕВА

*м. Старобільськ, вул. Руднева
(вул. Володарського)*

У центрі міста розташована будівля купця М. Руднева. Він жив в іншому будинку, а в кутовій будівлі купець провадив свій бізнес: магазини, готель, ресторан. Сьогодні тут працює кінотеатр «Фурор», у приміщенні якого ще в далекому лютому 1919 року відбувся з'їзд Рад Старобільського повіту. У мебльованих кімнатах готелю жили свого часу письменники Ільф і Петров. За словами очевидців, саме з балкона цього будинку батько Махно звертався до народу.



ПІДЗЕМНІ ХОДИ БАТЬКА МАХНА

Починаються від жіночого монастиря

Найголовніша з легенд пов'язана зі схованим десь у Старобільську – або на його околицях – скарбу Махна. Мисливці за скарбами відомого анархіста переконані: коштовності існують! А все тому, що до Старобільська Махно заїжджав із величезним обозом, а покидав місто вже без нього. Отже, військову скарбницю він закопав десь неподалік. Перше, що спадає на думку шукачам, – це старобільські підземелля. Коли саме вони з'явилися у Старобільську, точно ніхто не знає. Відомо лише, що найбільші з них були сполученням між жіночим монастирем і міською церквою. Виникли підземні переходи в XIX столітті, тоді їх споруджували між будинками. Особливо заможні містяни будували підвали, які з'єднували один або кілька будинків, мали відгалуження, таємні кімнати-сховища.



БУДІВЛЯ КОЛИШНЬОГО ТЕАПРОКАТУ

м. Старобільськ вул. Велика Садова

На початку XX століття у місті з'явився приватний драматичний театр, заснований у червні 1909 року місцевим підприємцем та власником Старобільської нотаріальної контори Досифеєм Марковичем Поповичем. А відкритий у 1912 році кінематограф «Фурор» могли відвідувати лише привілейовані, оскільки вхідна плата була аж занадто високою. Найчастішими гостями театру були професійні трупи харківських, полтавських та навіть петербурзьких театрів. Потім деякий час у будівлі знаходився кінотеатр «Комуніст», після нього – Будинок культури ім. Коцюбинського. Багато років тут розміщувалася майстерня «Теопрокат».



ПРИМІЩЕННЯ КОНЦЕРТНОЇ ДВОРЯНСЬКОЇ ЗАЛИ

*м. Старобільськ, вул. Монастирська, 15
(прокуратура)*

У приміщенні нинішньої прокуратури наприкінці XIX століття розташовувалася концертна дворянська зала.



ТИПОГРАФІЯ БАШЛАЯ

*м. Старобільськ, вул. Центральна 24
(бар «Хуторок»)*

Будівля, у якому сьогодні знаходиться бар «Хуторок» (колишній бар «Гермес»), має свою давню історію. Там розташовувалася швейна фабрика, а ще раніше – друкарня Башлая, до будівлі якої раніше прибудовувалися книжковий та канцелярський магазини.



САДИБА КУПЦЯ МАРЧЕНКО

*м. Старобільськ, вул. Набережна
Водолікарня*

Старобільський Лейбгвардійській гусарський полк після закінчення російсько-турецької війни на Балканах дислокувався в місті Старобільськ Харківської губернії.

Командир полку князь Бойчевський – полковник гвардії, побудував собі віллу в красивому природному місці, на околиці міста, при злитті річки Білої і річки Айдар.

Згодом, їдучи зі Старобільська, князь Бойчевський продав палац із садибою одному з найбагатших купців – Марченку.



ДЕМЕНЬКІВСЬКЕ РЕМЕСЛЕНЕ УЧИЛИЩЕ

м. Старобільськ вул. Гімназична

Училище побудовано на кошти генеральші Деменкової. Відкрито в 1892 році.



МУЗЕЇ

ЛУГАНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

м. Старобільськ, вул. Гімназична, б.53

У 1893 запрацювало ремісниче училище, будівля якого збереглася дотепер. Тепер у ній розташовується краєзнавчий музей. Його відкрили у 1926 році. А відіграв важливу роль у його становленні завідувач метеорологічної станції Я.П. Сімонов. Наразі з 2015 році Луганський обласний краєзнавчий музей розташований на базі Старобільського районного краєзнавчого музею.



МАЙБУТНІЙ МУЗЕЙ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ СТАРОБІЛЬСЬКА, СТВОРЕНИЙ ВОЛОНТЕРОМ, ПІДПРИЄМЦЕМ ВОЛОДИМИРОМ ВІННИКОМ

Експозиції розміщуються у торговельних точках підприємця-патріота, зокрема і на стіні у книжковому магазині (вул. Слобожанська, 40)

У колекції народного музею багато старовинних грошей. Є паперовий шаг Української Народної Республіки. Такі впровадили у 1918 році, коли металеві монети не встигли випустити. На звороті шага напис: «знаходиться в обігу нарівні із дзвінкою монетою». Є в колекціонера й купюра зі штампом революційної армії батька Махна, який свого часу поширив на 330-річне місто юрисдикцію своєї республіки Гуляй-Поле. В експозиціях, які облаштували патріоти, вже до півсотні експонатів, що розповідають про нелегку долю й боротьбу в умовах АТО. Вони переконані, що речі допоможуть розкрити істинний характер Старобільська.



ПАМ'ЯТКИ ТА СПОРУДИ

ПАМ'ЯТНИК ГАРШИНУ В.М., РАДЯНСЬКОМУ ПИСЬМЕННИКУ

м. Старобільськ, вул. Чернишевського

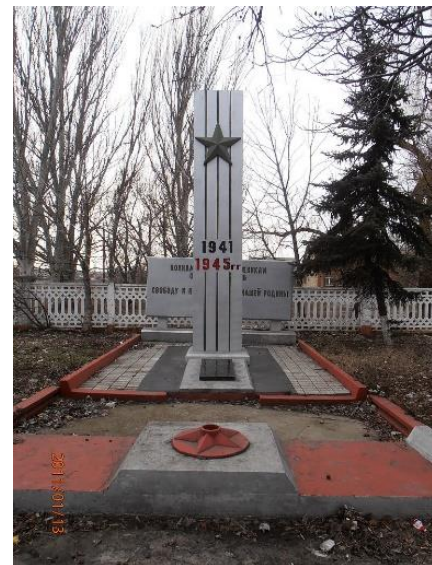
Пам'ятник В. М. Гаршину встановлений в 1969 році. Автор – скульптор І. П. Овчаренко.



БРАТСЬКА МОГИЛА ВОЇНАМ-ЗАЛІЗНИЧНИКАМ

м. Старобільськ, перон залізничного вокзалу

Пам'ятник воїнам-залізничникам, які загинули в боях за Старобільськ у Другій світовій війні.



ПАМ'ЯТНИК КІСІ ВОРОБ'ЯНІНОВУ.

м. Старобільськ вул. Центральна, 36.

На розі центральної площі міста, перед аркою будинку, у якому до революції розташовувалася двірниця в підвалі, а на балконі обідали самі Ільф і Петров, у 2011 році відкрили пам'ятник Кісі Вороб'янінову.



ПАМ'ЯТНИК ОСТАПУ БЕНДЕРУ

м. Старобільськ пл. Гоголя, 1

«В половине двенадцатого с северо-запада, со стороны деревни Чмаровки, в Старгород вошел молодой человек лет 28. За ним бежал беспризорный...» – такими словами починається 5 розділ роману «Дванадцять стільців». Знавці вважають, що заходив Остап Бендер у Старобільськ.

Так, у сквері біля ЛНУ імені Т. Г. Шевченка встановлено пам'ятник, що зображає сцену з роману Ільфа і Петрова.



ПАМ'ЯТНИК НЕСТОРУ МАХНУ

На центральну площу Старобільська з балкону дивиться Нестор Махно.



ДОДАТКИ

АНКЕТА

Ознайомитися з анкетой можна за посиланням:

https://docs.google.com/forms/u/0/d/1-2seilR5aYTymY9rTPH8nvE53C2jYwwp215ZzeGpLaA/edit?usp=forms_home

або за допомогою QR-коду.



FACEBOOK-СТОРІНКА

«СТАРОБІЛЬСЬК ТУРИСТИЧНИЙ»

<https://www.facebook.com/starobilsk.tourism/>

ПОСИЛАННЯ НА GOOGL MAPS

<https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1QfP8Sqzk-4QRDVHkbgSVjhrNZtl&ll=49.29232611939368%2C38.937877747864604&z=13>

КОНТАКТИ ІНІЦІАТИВНОЇ ГРУПИ

Громадська організація

«Центр спільного розвитку «Дієва громада»

92703, Луганська область, м. Старобільськ,

вул. Чернишевського 23а

+38(066)065-81-25

dievagromada@gmail.com



Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Горького

92700 Луганська обл., м. Старобільськ,

пл. Базарна, 32-А

gorkylib@gmail.com

+38(050) 775-79-36



good library

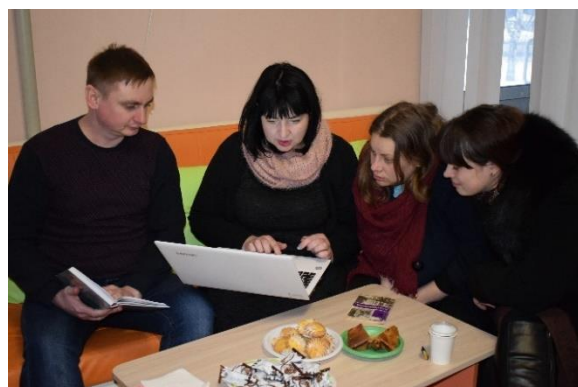
Старобільська громадська організація «Воля»

Луганська обл. м. Старобільськ, пл. Базарна, 5,

Kontakti112@gmail.com

+38(066)-555-00-09

ФОТО З РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ «СТАРОБІЛЬСЬК ТУРИСТИЧНИЙ»



ДЛЯ НОТАТОК



www.bridges.org.ua